

Chiara Cappellaro / Martin Maiden, «Interferenza interlinguistica e intercomprensione nella Romània: sul ruolo della morfologia flessiva»; Giulia D'Andrea, «La prononciation du français chanté. Enjeux didactiques»; Eman El Sherbiny Ismail, «Il rimprovero nelle famiglie multilingui: in che lingua rispondono i bambini?»; Jonas Granfeld / Malin Ågren / Anita Thomas, «Le rôle de l'input pour le développement du vocabulaire et de la grammaire en acquisition du français par des enfants monolingues et bilingues»; Thomas Johnen, «Autonomia assistida na aquisição da competência intercultural e socio-pragmática durante as estadias obrigatórias de estudos e estágio curriculares no país da língua alvo: O projeto *Portico*»; Elizaveta Khachatryan, «Segnali discorsivi: problemi di acquisizione attraverso il corpus dell'italiano parlato SILaNa»; Raket Österberg, «Estructura informacional compleja en usuarios muy avanzados de francés y español L2: La gestión de las periferias izquierda y derecha en el habla coloquial».

Section 14 – Histoire de la linguistique et de la philologie ; la romanistique en Scandinavie (p. 1525-1619)

Gabriel Bergounioux / Ursula Bahler / Henning Nølke, *Présentation*. Aquesta darrera secció estableix lligams amb la taula rodona de la part inicial, consagrada al conreu de la romanística als països nòrdics. Consta de set comunicacions: Sandra Covino, «Linguística e nazionalismo: il caso del dalmatico e la polemica Bartoli-Merlo»; Jean-Marie Fournier, «La question de l'ordre des mots dans les grammaires des langues romanes de la Renaissance et de l'âge classique»; Simon Gabay, «Éditer le Grand Siècle au XIXe s. Remarques sur les choix (ortho)graphiques de quelques éditeurs»; Alberto Hernando García-Cervigón, «La filología como ciencia del lenguaje en Antonio María Fabié»; Valérie Raby, «Le passif comme forme, diathèse ou choix énonciatif : des premières grammaires françaises à la grammaire générale»; Laurent Vallance, «L'infortune des *Prose della Volgare lingua* comme grammaire au XVIe siècle»; Benoit Vezin, «Temps et aspect verbal dans les grammaires romanes du XVIIIe siècle».

Si fem ara una ullada de conjunt a aquestes actes, observarem que les llengües romàniques usades en la redacció es poden comptar amb els dits d'una mà. El francès predomina clarament: així, és d'ús general a les conferències plenàries i a la taula rodona, i és majoritari (61) entre les 110 comunicacions seleccionades per a la seva publicació. El francès continua essent, doncs, la *lingua franca* dels romanistes d'arreu del món. També hi són relativament presents com a llengües de redacció l'italià (25) i l'espanyol (17). D'altra banda, l'espai corresponent a una llengua d'estat i global com és el portuguès resulta ben exigü (5). I és absolutament absent de les actes (com de les presentacions orals prèvies al congrés) una altra llengua d'estat, el romanès, «que els romanistes romanesos solen reservar per als fòrums científics del seu país» (Gargallo 2020: 396). Esment a part mereix el català, que hi té una presència testimonial (2), sens dubte motivada per una militància lingüística que trobo del tot legítima.

Finalment, cal afegir que resulta ben útil per a la cerca dels diferents autors la *Table des Auteurs* (p. 1621-1628) amb què es completa l'obra: el parell de centenars (198) de noms d'autors (amb els títols corresponents) que aplega aquesta taula ofereixen una idea aproximada sobre les diferents orientacions investigadores que guien la lingüística i la filologia romàniques avui en dia. Un cop més, investigadors de les més diverses procedències han trobat, tant a la seu física de torn (en aquesta ocasió, la Universitat de Copenhaguen) com al posterior i perdurable espai llibresc (les actes corresponents), l'oportunitat de congregar-se al caliu científic de la romanística internacional.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

SUNYER, Magí (ed.) (2019): *El plaer d'escriure. Estudis sobre l'obra literària de Jordi Tiñena*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 284 p.

Jordi Tiñena i Amorós (Barcelona, 1955 - Tarragona, 2018), conegut com a novel·lista amb una extensa i coherent trajectòria com a escriptor de ficció, va ser catedràtic de llengua i literatura catalanes

a l'institut públic de Campclar (Tarragona), des d'on va exercir un mestratge (literari i personal) a diferents generacions d'estudiants. Llicenciat en Filologia Hispànica i en Filologia Catalana i Doctor en Filologia Catalana, va adaptar per a l'ensenyament clàssics catalans i universals com *Tirant lo Blanc*, *Curial e Güelfa* o *Ivanhoe*, entre d'altres, i va abocar i aplicar en les seves obres de ficció els seus coneixements i la seva passió per les lletres i per la cultura sense oblidar una mirada crítica de la realitat que l'envoltava. Com a escriptor, el seu llegat són les seves novel·les, però la seva petjada va més enllà dels mons de ficció creats i aquest volum n'és una bona mostra. Títulat, encertadament, *El plaer d'escriure*, ja que, per a Tiñena, l'escriptura de creació era un exercici plaent, el llibre recull aportacions des de diferents òptiques sobre la seva obra literària. De la mà d'amics, companys i professionals de diversos àmbits, en les gairebé tres-centes pàgines que conformen el volum, s'analitzen les seves novel·les, però també altres aspectes de la seva obra literària, com són les adaptacions dels clàssics per a l'ensenyament o la seva mirada crítica a través de la col·laboració en premsa.

Explica Margarida Aritzeta al pròleg que el llibre «vol ser d'homenatge a l'escriptor però també d'amistat a la persona que hem estimat» (p. 9), i aquesta intencionalitat s'evidencia amb la tria d'autors que hi participen. Tots ells van mantenir una relació d'amistat amb l'homenatjat, fet que es traspuja en determinats moments del llibre, però això no resta mèrit a la feina d'estudi de la seva obra ja que cada autor focalitza la seva atenció en un determinat aspecte de l'obra literària de Tiñena i l'analitza de manera acurada i amb el corresponent rigor acadèmic. El volum, editat per Magí Sunyer, inclou dotze articles, a més del ja esmentat pròleg i de la presentació de Josep Poblet i Tous, president de la Diputació de Tarragona, entitat editora del llibre (inclòs dins la Col·lecció Ramon Berenguer IV). L'edició és excel·lent, des del punt de vista del contingut, amb una gran tasca d'unificació de criteris per part de l'editor, però també materialment. En aquest sentit, el paper és d'una gran qualitat, així com l'encertada inclusió d'imatges a cada inici de capítol que mostren reproduccions a tot color de fotografies de l'escriptor (que reflecteixen determinats moments importants de la seva trajectòria novel·lística o personal) i de material divers de la seva obra (cobertes, cartells, etc.). Aquestes imatges que encapçalen cada capítol enriqueixen i complementen, visualment, la contribució de cada estudiós. Per tal de donar coherència al llibre (i per facilitar-ne la lectura), s'inclou, amb molt bon criteri, una única bibliografia citada al final, així com una llarga llista de l'obra de Jordi Tiñena citada. En aquesta llista hi trobem, com és evident, la seva producció novel·lística, però també altres contribucions, com poden ser contes inclosos en diferents volums col·lectius o una part dels articles apareguts en premsa escrita o digital. És una llista utilíssima, no només per seguir les diverses citacions incloses en el llibre, sinó també per resseguir l'obra de Tiñena, sobretot per als lectors que el vulguin descobrir.

Aquesta és precisament la intenció del present volum, tal com apunta Aritzeta al pròleg, ja que es pretén animar a la lectura (o relectura) de l'obra literària de Tiñena a partir de la mirada que ofereixen els diferents autors en aquest llibre. Aquesta crida a la lectura ve acompanyada d'una altra, que és justament la que enceta el mateix llibre amb la seva publicació. Es tracta de la potenciació dels estudis sobre l'obra literària de Jordi Tiñena. Com expliciten alguns autors, hi ha contribucions que podem considerar d'urgència, atès que no s'havia tingut en compte l'obra de Tiñena com a matèria d'estudi fins al moment d'aquesta publicació. Els estudis inclosos en aquest llibre mostren la gran potencialitat d'aquesta obra literària com a matèria a explorar i a analitzar a fons, fet que, de retruc, reivindica el llegat de l'escriptor.

El llibre ofereix unes panoràmiques globals sobre l'obra de Tiñena que es poden dividir en tres grans blocs, segons apunta Aritzeta al pròleg. En primer lloc, els estudis temàtics que focalitzen l'atenció en la ciutat i en la història, cabdals en l'obra de l'escriptor. En segon lloc, els estudis que traspuen la passió de l'escriptor (passió encomanada també als amics), amb la literatura, la navegació i la mar com a eixos principals. Finalment, els estudis que ens presenten els reptes que trobem en la seva obra, com són el compromís social, la memòria històrica i la prescripció dels clàssics. Les dotze aportacions incloses en aquest volum es mouen al voltant d'aquests tres eixos i ho fan conservant en tot moment la veu particular de cada autor, fet que traspuja el sentit d'homenatge apuntat anteriorment (per la relació personal entre Tiñena i l'autor de cada estudi) sense perdre, però (cal insistir-hi), el rigor acadèmic, ja que

cada autor analitza aquella part de l'obra de Tiñena que coneix millor i de la qual pot presentar-ne un estudi més aprofundit amb coneixement de causa.

Un bon exemple d'aquest fet és precisament el primer estudi inclòs, obra de Margarida Arizeta. A «Mons de ficció i joc intertextual en l'obra de Jordi Tiñena» podem resseguir els jocs intertextuals, els exercicis metaliteraris i els diferents nivells de lectura que ens presenten les novel·les de Tiñena, ja que aquestes dialoguen (de manera més o menys evident) amb bona part del llegat literari i cultural que les ha vist néixer. Es tracta d'una excel·lent mostra dels mecanismes literaris emprats per l'escriptor, a partir dels quals podem extreure els seus gustos literaris. Arizeta apunta, en aquest sentit, tres pautes dins l'obra de Tiñena: el cicle històric de la nostra literatura, el diàleg amb els llibres de referència de l'època (en què l'escriptor situa l'acció de cada novel·la) i, finalment, el paper del relat en la història de la humanitat. Per a Arizeta, la novel·la *La dona del grill* és la més literària, en el sentit que dialoga amb la literatura catalana i europea medievals alhora que es relaciona amb els clàssics precisament editats prèviament per l'escriptor. Aquest joc textual arriba fins a l'extrem que, i aquesta és una idea que també apunten altres estudiosos, la mateixa obra de Tiñena anticipa novel·les futures.

A «Jordi Tiñena, un escriptor per a escriptors», Gustavo Hernández Becerra entra dins del procés creatiu de Tiñena. En aquest sentit, assenyala *Mort a Menorca* com la novel·la clau d'exercici metaliterari i exemple del mètode de treball seguit per l'escriptor. Com ja havia explicat en diverses entrevistes, per a les seves novel·les Tiñena partia d'una idea general i els elements constitutius (personatges, trames i escenaris) sorgien de manera espontània. És en aquest sentit que cal entendre també «el plaer d'escriure» que Tiñena experimentava quan creava, ja que cada novel·la creixia davant seu. Com havia exemplificat ell mateix, quan posava un personatge davant d'una porta, era en aquell instant quan decidia si l'obriria, o no, i què hi trobaria al seu interior. Aquesta espontaneïtat demanava, com assenyala Hernández Becerra, un procés de correcció per evitar errors i incoherències. En aquest sentit, s'apunta (i es lloa) la rapidesa d'escriptura i de resolució de l'escriptor, tant en el procés creatiu com en el de correcció, fet que li permetia precisament seguir aquest mètode de treball.

La memòria històrica, present a una part de l'obra de Tiñena, és el tema que Lurdes Malgrat analitza a «Les novel·les de la memòria històrica en l'obra de Jordi Tiñena: *L'ombra del coronel* i *Peix de gat*». Malgrat recupera un fragment del discurs realitzat per Tiñena l'any 2016 en l'acte de recepció als escriptors del Camp de Tarragona per Sant Jordi en el qual reivindicava el compromís dels escriptors amb la literatura i el compromís en el fet d'escriure com un acte de sinceritat amb un mateix. Aquest compromís apareix reflectit en aquestes dues novel·les en les quals podem seguir una mirada sobre la memòria històrica. Malgrat assenyala l'exercici de reconeixement de les víctimes que podem trobar en aquesta part de l'obra de Tiñena, així com la pluralitat de veus presents, la iconografia de la memòria, els personatges que connecten diferents novel·les o la construcció del relat a partir de la conjunció de documents reals i ficticis.

La incursió de Tiñena en la novel·la negra es va produir de manera tardana, al final de la seva producció novel·lística, d'una manera madura, planificada i executada, segons Jordi Cervera. A «Jordi Tiñena i la novel·la negra» s'analitza aquesta part de l'obra de Tiñena que denota com ens trobem davant d'un escriptor culte que decideix, en un moment determinat, entrar dins d'aquest gènere, seguint les passes de la novel·la negra mediterrània. Aquesta incursió dona com a fruits *La mort sense ningú* i *Joc d'identitats*, dues novel·les de crítica social en les quals l'escriptor mostra la preocupació per allò que l'envolta i la seva curiositat personal, alhora que una gran velocitat d'escriptura. L'acostament de Tiñena al gènere negre es reflecteix en uns personatges rics i en el retrat d'una Tarragona (i els indrets que l'envolten) amb ànima, fet que permet establir complicitat amb el lector que coneix els indrets reflectits a les novel·les.

Magí Sunyer, editor del volum, estudia «La identitat contemporània: *Mort a Menorca* i *Els vespres de don Magí Castellarnau*, de Jordi Tiñena». Es tracta de dues novel·les sobre personatges històrics (més que no pas «novel·les històriques») minuciosament dissenyats per l'escriptor i en les quals les accions no són casuals. Sunyer recorre a Ian Watt, que estableix la concreció mítica de l'individualisme que caracteritza la modernitat en quatre personatges literaris (Faust, el Quixot, don Juan i Robinson Crusoe)

i assenyala, encertadament, la seva presència en aquestes primeres novel·les de Tiñena. L'estudi de Sunyer és un bon exemple de com l'obra de Tiñena pot ser analitzada i estudiada des d'un vessant acadèmic i de com de rendible en pot resultar aquest enfocament.

«La ciutat de Tarragona a l'obra narrativa de Jordi Tiñena», de Joan Cavallé Busquets, ressegueix la importància de Tarragona en l'obra de Tiñena, ciutat amb la qual va mantenir un lligam estret tot i no haver-hi nascut. Cavallé analitza cinc novel·les, sis contes i dos fragments per veure si la presència d'aquesta ciutat és, o no, forçada. Tarragona apareix en l'obra de Tiñena i ho fa com a escenari d'una història, com a ambient (reconoscible i familiar per als lectors tarragonins) i com a personatge. Cavallé apunta com els amants de les rutes literàries tenen en les pàgines del corpus triat un material molt valuós per a portar de nou a la ciutat aquells fragments que la descriuen sota l'òptica de l'escriptor. Aquesta visió no és igual a tots els textos analitzats i, en aquest sentit, cal destacar la contraposició de la mirada a la Tarragona del passat i una mirada molt més contundent i acostada als temps actuals com la que podem llegir a les novel·les negres.

La complexitat tècnica i la riquesa textual de la novel·la *Peix de gat* mereixen l'atenció específica d'un capítol que signa Teresa Sánchez Montes amb «Una lectura de *Peix de gat*». Més enllà de la importància de la memòria històrica en aquesta novel·la (ja analitzada al capítol de Lurdes Malgrat), Sánchez Montes desgrana aquesta obra elaborada amb la tècnica del diorama i que resulta de fàcil lectura però complexa quant a la comprensió. Ens trobem davant d'un text que poetitza el llenguatge oral i presenta un discurs oral sense marques. Les diferents veus narratives ofereixen aquesta mirada múltiple als esdeveniments narrats i enriqueixen tècnicament una novel·la que pren com a escenari el barri mariner del Serrallo però que va més enllà en el retrat d'una societat que arrossega el pes d'un passat que no s'ha tancat (ni superat).

Montserrat Cendra se centra en el vessant de docent de Jordi Tiñena i en la seva etapa com a professor a l'institut de Campclar. És en aquest context on cal situar «Els clàssics de Jordi Tiñena. Una època fructífera» que presenta el rerefons del paper de l'escriptor com a editor i també versionador de textos clàssics catalans i de la literatura universal. Davant la manca de materials docents en aquests anys, Tiñena va decidir enfrontar-se a aquests textos per fer-los més accessibles als seus estudiants. Aquesta etapa té una relació directa amb el seu futur paper com a novel·lista, ja que quan Tiñena faci el pas endavant en l'escriptura de novel·les comptarà amb l'experiència prèvia d'escriptura i adaptació d'aquests textos. Sens dubte, la seva versió de *Tirant lo Blanc* és una de les més conegudes (difoses i llegides), però no s'han de menystenir la resta de textos adaptats i versionats, així com tampoc la influència de la lectura d'*Ivanhoe* en la formació de l'escriptor, com assenyala l'autora.

Seguint aquesta mateixa línia, Adam Manyé Sardà centra la seva atenció en els estudis literaris realitzats per Tiñena. A «El nen del canòdrom, els estudis literaris i la casa de la literatura» es fa ressò dels tres perfils de Tiñena: com a professor vocacional, com a intel·lectual compromès i com a escriptor. Manyé repassa els estudis duts a terme per Tiñena, entre els quals destaca, d'una banda, l'elaboració de materials docents amb una aplicació directa a les seves aules (les edicions o versions de clàssics, però també els manuals literaris), i, de l'altra, la recerca duta a terme en la tesi doctoral dedicada a la novel·la històrica del vuit-cents. Manyé reivindica el vessant d'estudiós i divulgador de Tiñena, com a docent no universitari, i afirma que aquesta trajectòria d'estudiós i professor nodreix el vessant de novel·lista, motiu pel qual cal entendre l'obra de Tiñena com una globalitat que es retroalimenta.

«La mar» d'Enrique Gómez León és, probablement, el capítol més peculiar de tot el llibre, ja que ofereix una mirada nova sobre l'homenatjat (i no només, estrictament, sobre la seva obra) i la mar. El seu autor ressegueix la presència de la mar en l'obra de Tiñena, alhora que ho fa en moments de la seva vida personal, aspecte sobre el qual comparteix experiències pròpies. D'aquesta manera, es distingeixen tres moments de la relació de Tiñena amb la mar que van més enllà del seu vessant d'escriptor. En primer lloc, la mar com a escenari en els seus escrits i com aquesta presència s'accentua en la seva obra; en segon lloc, la materialitat del mar, relacionada amb el treball (real) que suposa la vida al mar; i, finalment, lliurar-se a la mar. Sobre aquest darrer moment, Gómez León remet a la importància de l'alliberament de la mar que apareix en les dues novel·les negres de l'escriptor.

Un vessant poc conegut de Jordi Tiñena és el d'articulista a la premsa periòdica. Francesc Domènech i Rull, a «Articles valents», analitza la col·laboració de l'escriptor a la premsa (escrita, sobretot, però també, posteriorment, digital), on veiem la seva cara més mordaç i crítica. Tiñena va col·laborar al suplement tarragoní de *La Vanguardia* entre els anys 1997 i 2004 i fruit d'aquesta col·laboració en van resultar més de dos-cents cinquanta articles, eminentment de tema polític sobre l'actualitat, tant internacional com, sobretot, tarragonina. Domènech reivindica la sensibilitat política de l'escriptor, així com el seu paper d'analista polític. Aquest vessant polític és el que apareix més accentuat als articles publicats en un període posterior, ja al 2017, a la publicació digital *Fet a Tarragona*, en una actitud valenta lloada per Domènech.

El darrer capítol del llibre no és, de fet, un article d'estudi sobre cap aspecte de l'obra literària de Jordi Tiñena, sinó una emotiva carta que el també escriptor (i docent) Jaume Cabré adreça a un «Amic de lluny». En aquests mots, Cabré reivindica la figura d'escriptor, però també de professor de Tiñena, així com el seu llegat de bon home, professor apassionat, lector voraç, estudiós incansable de literatura i, també, escriptor.

El plaer d'escriure fa descobrir al lector de les obres de Jordi Tiñena nous aspectes de la seva producció literària (sobretot novehística), el convida a rellegir-la i és una excel·lent porta d'entrada per al lector desconegut. El llibre compleix amb escreix el doble objectiu presentat inicialment de convidar a fer llegir l'obra literària de Tiñena alhora que potenciar-ne el seu estudi. En aquest sentit, tot i la quantitat (i qualitat) de les aportacions recollides, encara queda molt camí per recórrer, amb l'estudi d'aspectes no tractats en aquests capítols o d'obres, dins la producció literària de l'escriptor, no estudiades. És per això que esperem (i desitgem) que aquesta sigui només una primera mostra (acomplida amb solvència i en un temps rècord) d'estudi acadèmic que es pot extreure (d'una part) de l'obra de Tiñena i que d'altres, ja sigui en forma de publicacions o de recerques, la segueixen. L'obra (i la persona) de Jordi Tiñena bé s'ho valen.

Emili SAMPER PRUNERA
Universitat Rovira i Virgili

SUNYER, Magí / SAMPER, Emili (ed.) (2019): *La llegenda*. Kassel: Edition Reichenberger, vi + 250 p.

Si hi ha un gènere dels que se solen considerar folklòrics que es resisteix a admetre classificacions unànimes és la llegenda. N'hi ha prou de fer un cop d'ull a la bibliografia crítica que ha generat per constatar-ho. Per aquesta raó, és molt d'agrair que el Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) i el grup de recerca Literatura, Iconografia i Recepció de l'Antiguitat (LIRA), adscrits a la Universitat Rovira i Virgili, hagin publicat aquest volum amb un propòsit tan clar com el que manifesten a les tres primeres línies del pròleg: «Aquest llibre es va concebre per debatre el concepte llegenda, determinar-ne els límits, examinar-ne l'evolució i observar el rendiment que ha proporcionat en textos literaris significatius» (p. 1).

El volum, d'una factura ortotipogràfica elegant i sòbria i en el qual només he sabut detectar unes poquíssimes errades d'impremta, està estructurat en dues parts, Conceptes i límits (p. 5-85) i Llegenda i literatura (p. 87-220), seguides d'una nodrida llista de referències bibliogràfiques (p. 221-241) i de la nòmina dels autors que hi han contribuït amb les credencials acadèmiques de cadascun (p. 243-246).

Les cinc aportacions que integren la primera part del llibre avaluen críticament el concepte objecte d'estudi i són d'ordre teòric i conceptual, però també tenen en conjunt un plantejament historiogràfic, en el sentit que d'una manera o una altra hi tracen l'evolució de la llegenda des de la Grècia arcaica fins a les societats contemporànies.

El primer capítol, «La llegenda, un dels grans gèneres del folklore narratiu» (p. 7-22), degut a Carme Oriol, contextualitza aquest gènere entre els altres dos amb què se sol relacionar —la rondalla i el mite— i mira d'establir-ne una classificació. Oriol situa la llegenda en un «espai» conformat per «una